

Mindig tovább...

A haladó gondolat mindenkori vezérmotívuma, hogy tovább akar jutni. Nem véletlen tehát, hogy a Laták István szerkesztésében a harmincas évek elején megjelenő egyik Hid-előd, a „... tovább” szót választotta címül. Rövid, rendőrség- és ügyészségszabta tiszavirágélete alatt ez a kis folyóirat a fiatalok tudatába dobta a sokatmondó szót: tovább!

Az 1936-ban harmadik évfolyamába lépő „Hid” is ezt a motívumot választotta évnyitó cikke vezérgondolatául: „Megyünk tovább”. A kezdeti nehézségek leküzdése után nem akart megállni az alapító ifjúgárda. Ezt mondta: tovább!

„Tovább... tovább...!” De hova, merre?

Húsz év távlatából látjuk, hogy az ifjúság előtt akkor is, mint mindig, nagyjából két út állt nyitva. Az elmúlt idő alatt megtett útszakasz azt mutatja, hogy folyóiratunk azon az úton haladt, amely az igaz emberi élethez vezet, noha ez az út göröngyös, kanyargós és néha kilátástalannak mutatkozó is. És nagy áldozatokat követel.

Alapítói és későbbi munkatársai kezdetben a nagy adag optimizmuson és fiatalos lendületen kívül mással nem igen rendelkeztek. Lapjuk kezdetben hid volt ember és ember között, később a városi és falusi dolgozó között, legvégül pedig már nép és nép között. És 1940 december 18-án, a második világháború izzó hevében, „Szántó Árpád” (Mayer Ottmár), letartóztatása előtt néhány nappal ezzel a zárómondatral fejezte be életének alighanem utolsó cikkét: „... Így a kisállamok teljesen elvesztik szabadságukat és nemzeti függetlenségüket.”

E sokatmondó szavak után a HID üres fehér mezővel adta az olvasó tudtára, hogy az okfejtés folytatását a cenzor megakadályozta. Ez a fehér mező azonban beszédesebb volt, mintha a cikk vége is megjelent volna rajta.

Egyszerű gondolatmenet vezérelte a harmincas évek derekán azokat, akik a „Hid” köré gyülekeztek: „Magamon csak úgy segíthetek, ha népeimen segítek. Népeimen csak úgy, ha népeinken segítek. Népeinken meg csak úgy segíthetünk, ha a világ összes dolgozó népei összefognak a kisépeket leigázó imperialista hatalmak ellen.” Nem délibabos ideálok, nem is proletár-idealizmus fűtötte őket, hanem a dolgok reális ismeretére való törekvésük során kialakult józan szemlélet logikája és ereje. Ez pedig hatalmasabbnak bizonyult minden idealizmusnál.

Az 1936-os vezércikk még arra panaszkodik, hogy a „visszhangtalanság és az egyetemes munkába való szerves bekapcsolódás hiánya... keréktörője az egyetemes kulturális munka előrehaladásának”, de a következő évek megmutatták, hogy a visszhangtalanság leküzdhető jelenség, ha az élet igazi problémáihoz nyúlunk.

De az élet igazi problémáit nehéz kitapogatni annak, aki még fiatal, aki elé olyan dolgokat találunk igazi életproblémaként, amelyek a valóságban tizedrendű problémák és az életünket feszítő kérdéseknek a legjobb esetben csak részletkérdései lehetnek.

Ilyen tapogatódzás volt a „Hid” életében a falukutatás, a falu-tanulmány, a falu-monográfia felé orientálódás, a falu életének statisztikai és ankétszerű vizsgálata, „a nép rejtelmes lelkének kikutatása” és a vidéki intellektuelek felé küldött szólám, mely abból a naív hitből táplálkozott, hogy a nép sorsa ezeknek a jóindulatú embereknek öntudati fokától függ, s ha akarják, tudnak ezen változtatni. Együgyű népieskedés, de szent szándék!

Ugyanilyenértelmű volt a kezdeti tisztán kisebbségi problémakörre szorítókozó orientálódás is, hiszen társadalmunkban akkor sem, ma sem, a nemzeti hovatartozás volt a döntő kérdés, hanem az osztálykeret és az osztályharc. Ezen a fronton pedig kezdetben a helyi, utóbb pedig a nagyvilági események kötötték le a Hid szerkesztőinek és olvasóinak figyelmét olyannyira, hogy az egykori közömbösség és visszhangtalanság egycsapásra megszűnt.

Ezen a ponton aztán már nemcsak folyóirat volt, hanem mozgalom is lett a „Hid”. Az érdeklődők visszhangját szervezni kellett falun-városon, hogy kellőkép

illeszkedjen a nagy nyitányba, melynek első akkordjait a történelem már billentyűzni kezdte. És a szervezett munka szelleme teret hódított a Hid szerkesztőségében is.

*

Mai fogalmakkal nehéz elképzelni ezt a „szerkesztőséget”. Ha azt mondom „utcasarok”, „postaépület”, „strand”, „magánlakás”, „fűszeresbolt”, „park” vagy „fogház” — ezzel bizonyos szilárd fogalmakat elevenítek meg, de ha azt mondom, hogy a „szerkesztőség” fogalmához akkor mindez hozzátartozott, nem zavarom meg a magyar nyelv logikáját, mert „a lap” hol itt, hol ott készült, ahol éppen találkoztunk. Az irodahelyiségről a lap kibővítése érdekében le kellett mondani és a főszerkesztő Ottmár a cikkek át- meg átszerkesztését, a kutyanyelvek korrekturáját, a „tükröt” és a „revíziót” ott csinálta, ahol érte és akkor amikor erre ideje volt. De „a lap” mégiscsak időben kijött, végigverekedve munkatársi írástudatlanságot, intellektueli berzenkedést a javításokkal szemben, cenzori önkényt, besúgói aljaságot, nyomdász-szeszélyt és könyvtői lassúságot. Pedig milyen szívfagyasztóan sürgős volt minden stáció! „A lap” mindegyiken fennakadhat — és akkor kezdheted előlről...

Egy fix-pont azért volt: a postafiók! A 88-as számú rekeszben megfordult a kulcs és egyenként előkerültek a levelek, levelezőlapok, folyóiratok, újságok, bankjelentések, matricák. Ottmár az izgalmat sohasem bírta ki: rögtön cigarettára gyújtott és csak ezután bontotta ki a küldeményeket. A postán az állóasztalhoz ment, magaelé tette a paksamétát és bontogatni kezdte. Szájaszögletében a cigaretta füstölt, a füst marta is a szemét, de nem volt szabad keze, hogy kivegye a cigarettát a szájából. Kissé szórakozottan olvasta az érdekesebbjét, a többit átfutotta, figyelmesen megnézte a bankjelentést és dolgozni ment.

Mayer Ottmár, a HID szerkesztője, a fasiszták 1941-ben kivégezték

(B. Szabó Gy. rajza)

Egy gabonakereskedésben hivatalnokoskodott, de állását nem szerette és rövidesen felmondott. Néhány hónapot megpróbált édesapjával együtt dolgozni, de ez sem érdekelte. Közben a „Híd” körül megszorodott a munka és a szerkesztőbizottság úgy határozott, hogy 900 dináros fizetéssel állandó szerkesztőként alkalmazza.

Nagy siker jele volt ez a döntés. Az egykor fülíg eladósodott „Híd” gazdaságilag immár annyira szanalódott, hogy fizetett szerkesztőt is el tudott tartani. A szanalás történetét viszont érdemes feljegyezni: úgy csináltuk, hogy nem a szerkesztőség fizetett a munkatársaknak, hanem ezek a szerkesztőségnek. Ki mennyit, de mindenki, aki szerette a lapot, hozzájárul fenntartásához. Elsősorban a közelebb-állók, azután a távolabbiak, végül pedig mindenki, aki magáénak vallotta a lap elveit és célkitűzéseit. Hirdetést nem közöltünk, semilyen kívülálló szervezettől pénzt nem kaptunk, csak a lap barátainak támogatását élveztük és mégis a legolcsóbb hasonlóterjedelmű folyóirat voltunk Jugoszláviában és Magyarországon.

Újabb mérföldkő volt a haladásban, amikor Ottmár magánlakása helyett már rendes irodahelyiségben jött össze a szerkesztőbizottság. Ennek előtte „a szerkesztőség” csak egy lakás címe volt: Simokovich Rókus, Subotica, Parčetičeva 39. Pedig nem volt a jelzett cím alatt egy darabka papír sem! (Hogyne, hogy a rendőrség elvigye!!!) Ottmár lakása — az István-utcai udvari szobában — az éppen megalapított kis család terhére nem maradhattunk. Pedig jónéhány számot itt szerkesztettünk meg asztalon, ágyon, ablakpárkányon vagy sámlin ülve.

Az Erdő-utcai szerkesztőség már komoly hivatal volt, több íróasztallal. Az egyiknél Laták dolgozott, a másiknál én könyveltem, a harmadiknál Ottmár cigarettázott és vitakozott a munkatársakkal.

Bevezettük a jószokást: Minden szombaton 1—3-ig szerkesztőbizottsági ülés, kötelező megjelenéssel és nem kötelező, de igen kívánatos hozzászólással minden

Simokovics Rókus, a HÍD szerkesztője, a faszták 1941-ben kivégezték

(B. Szabó Gy. rajza)

napirendi ponthoz. Sorbavettük a beérkezett kéziratokat, elolvastuk, megvitattuk, elfogadtuk vagy elvetettük. A többi már Ottmár gondja volt. Ezután következtek az anyagiak. A példányszám állandó emelkedése, az egyre szaporodó adományok és a szorgos, garasos gazdálkodás lehetővé tette újabb kiadványok megindítását. Munkakörünk bővült: naptárt adtunk ki, néhány füzetet és heti képeslapot „Világkép” címen.

*

A bővülő feladatkör és munkatársi tábor utazásokat tett szükségessé és lehetővé. A szabadkai szerkesztőség tagjai vidékre utaztak terjesztő-bizottságok megalkotása céljából. Ezek meg lassan olyan komoly tényezői lettek a mozgalomnak, hogy járási keretben is összejöttek és határozati javaslatok formájában irányt szabtak a szabadkai szerkesztőség munkájának. Hogy nézett ki egy ilyen értekezlet?

Fagyos, havas téli napon, úgy karácsony táján gyerekpostán tudomásomra hozzák a beavatottaknak, hogy itt van egy Híd-szerkesztő Szabadkáról, jöjjenek el — mondjuk — Takács Mihályékhoz, ahol megbeszéljük vele amit kell. A pontos időben, de rendszerint hamarabb, összejöttek az emberek, asszonyok, lányok, ifjak. A parasztház falai bizony alig bírták a belülről jövő nyomást, — de a bútorok sem részesültek kíméletben. Mindenki oda telepedett, ahol helyet tudott szorítani magának. Ilyenkor a szóvivő előbbre parancsolta a lámpát, de nem azért, hogy a vidéki elvtársat nézze meg mindenki, hanem hogy a falraerősített Európa-térképen az előadás menetét nyomon követhesse a nem épp csekélyszámú hozzáértő. Az előadást vita és kérdéstömeg követte. A városi alig győzte szusszal a válaszolgatást. Kezdvé a nehezebben érthető magyar vagy idegen szavak magyarázásától, egészen a chamberlaini esernyő-politika minden raffinált részletéig világos magyarázatot kellett adni. Ez előtt, vagy ez után zajlott le a Híd-problémák megvitatása. Beszámoló a lap anyagi helyzetéről, kilátások, könyvpropaganda pontos elszámolás, inkasszó stb. Jelentős pont volt a lapkritika, véleményalkotás a többi magyar- és szlávnyelvű lapokról, igénybejelentés. Így-úgy, de rendszerint éjfél lett, mire a társaság hazaindult, a vendéglátó házigazda meg ezután is sokáig faggatta vendégét.

*

A Hídnak megvolt a maga olvasótábora, lelkes gárdája és kellő osztályalapja: a városi és falusi dolgozó. Ezért tudott ellenállni a vitorláit tépázó szélviharoknak. Helyet szorított magának a dolgozó emberek életében és szívében. Szerették, mert azt mondta ki, amit ők gondoltak. A dolgozó és gondolkodó emberek minden rétegében voltak hívei: az egykor csak diákokból álló lelkes csapat kiszélesedett, megtalálta benne az ember a munkást, a parasztot, az intellektuelt, a kisiparost. A haladó publicisztika akkori színvonal-skáláján a „Korunk” és a Szabadkán hetenként megjelenő „Népszava” c. munkáslap között foglalt helyet. Nem volt sem tisztán tudományos, sem tisztán propagandisztikus folyóirat, hanem foglalkozott mindennel, ami az embereket érdekelte. Segítséget nyújtott a munkás-színpadoknak szavalatokkal, felolvasásra alkalmas tudományos, politikai és szépirodalmi írásokkal, nyomonkövette a társadalmunkban végbemenő átalakulásokat és hangot adott a dolgozó nép mélységeiből feltörő sóhajnak vagy harci jelszónak.

Ezért üljünk ma húszéves jubileumát.